

UMJESTO PREDGOVORA

Povijesna, pa i politička činjenica jest da djelovanje međunarodne zajednice u Republici Hrvatskoj, osobito UN-a kroz misije UNPROFOR-a i UNCRO-a između 1992. i 1995. godine, nije ostvarilo zadovoljavajuće rezultate. Nisu, naime, ispunjeni najvažniji ciljevi tih misija: nije uspostavljen potpun mir i trajni prekid oružanih borbi, nijedan prognanik nije se vratio svojem domu na tada okupiranom području Republike Hrvatske. UNPROFOR i UNCRO *de facto* su održavali samo *status quo*, što je zapravo bilo svojevrсно međunarodno priznanje rezultata agresije i etničkoga čišćenja.

Hrvatska je bila suočena s okupacijom oko četvrtine državnoga područja, na kojemu je prije rata živjelo oko pola milijuna ljudi. Tisuće poginulih, nasilno odvedenih i nestalih osoba, stotine tisuća prognanih, materijalne štete koje se mjere u milijardama američkih dolara, opća nesigurnost koja nije poticala gospodarski razvitak na neokupiranom dijelu Hrvatske – samo su grubi pokazatelji negativnih posljedica srbijanske oružane agresije na Hrvatsku. Međunarodne političke okolnosti i interesi velikih sila nisu pogodovali brzom, učinkovitom i napose pravednom rješavanju pitanja okupiranih područja i njihova povratka u hrvatski ustavno-politički, društveni, ekonomski i teritorijalni ustroj. Također, izrazito radikalna i nepomirljiva stajališta tadašnjih predstavnika pobunjenih Srba u Hrvatskoj, koji su, poučeni od beogradskog režima, odbijali svako političko rješenje koje je podrazumijevalo cjelovitost hrvatskoga državnog teritorija (pa čak i Plan Z-4, koji je u biti podrazumijevao političku i teritorijalnu autonomiju Srba u Hrvatskoj, tj. „državu u državi“), nisu išla u prilog zaustavljanju rata, uspostavi mira te pronalaženju pravednih i trajnih odgovora na sva otvorena pitanja. Zbog tih općih okolnosti, Hrvatska je u četiri godine srbijanske agresije morala, unatoč protivljenjima iz međunarodne zajednice (osobito iz britansko-francuskih krugova, tradici-

onalno sklonih Srbiji) i nekih unutarhrvatskih političkih i društvenih čimbenika, a potaknuta neučinkovitošću međunarodnih mirovnih snaga, postupno vojno oslobađati svoj teritorij.

Vojno-redarstvenim akcijama „Bljesak“ i „Oluja“ oslobođeno je više od 15 tisuća četvornih kilometara zapadne Slavonije, Banovine, Korduna, Like i sjeverno-dalmatinskoga zaleđa, čime je projekt Velike Srbije (oživotvoren kroz Republiku Srpsku Krajinu) u Hrvatskoj slomljen. Pod srpskom okupacijom ostalo je samo Hrvatsko Podunavlje: dakle, krajnji istok zemlje koji je i bio prvi na udaru srbijanske agresije te koji je pretrpio i najveća ljudska stradanja (više od šest tisuća poginulih i nestalih, stotinjak tisuća prognanih) i materijalna razaranja (samo u Vukovaru procijenjena materijalna ratna šteta premašila je 9,5 milijarda kuna).

Usporedno s oslobađanjem okupiranih dijelova Hrvatske, uspješne vojne operacije sredinom 1995. godine organizirane su i u susjednoj Bosni i Hercegovini, gdje su postrojbe HVO-a, Armije BiH te dijelova Hrvatske vojske (koja je nastupala na temelju Splitskoga sporazuma Tuđman – Izetbegović iz srpnja 1995. godine) teško porazile Srbe u zapadnoj Bosni te se na samo tridesetak kilometara približile Banjaluci. Potpun vojni poraz srpske vojske u BiH bio je tada posve vjerojatan. U tim okolnostima vrlo realna činila se prijetnja o još jednom velikom srpskom izbjegličkom valu prema Srbiji, ionako pretrpanoj izbjeglicama iz „Krajine“. Uvidjevši opasnost od takvog razvoja situacije, Slobodan Milošević pristaje na mirovne pregovore (u Daytonu) i *de facto* priznaje poraz svoje maksimalističke velikosrbijanske državne i nacionalne politike. Međunarodna zajednica, pribojavajući se nove humanitarne katastrofe, utječe na sve strane kako bi ratni sukobi prestali te kako bi se uspostavio kakav-takav mir. To rezultira mirovnim pregovorima u Daytonu te potpisivanjem Mirovnog sporazuma u Parizu.

Pomalo samozatajno tadašnje hrvatsko političko vodstvo zahtijeva da se u mirovne razgovore uključi i preostali okupirani dio Hrvatske – Hrvatsko Podunavlje. Milošević zna da bi bez obzira na žrtve, Hrvatska vojska pobijedila i izišla na Dunav, što bi, prema njegovoj procjeni, pokrenulo više desetaka tisuća Srba preko Dunava u Srbiju. Takav razvoj događaja Milošević nije smio dopustiti, pa je pristao na povratak Hrvatskoga Podunavlja u okrilje Hrvatske. Dakako, pokušao je u tom procesu od međunarodne zajednice i Hrvatske ostvariti i neke koncesije, za sebe osobno i za Srbiju, odnosno za Srbe u Podunavlju. Neke ustupke je dobio, ali – dugoročno gledajući – reintegracija

Hrvatskoga Podunavlja bila je proces koji se nije moglo zaustaviti. Na osnovi tzv. Zagrebačko-erdutskog sporazuma (potpisanog 12. studenoga 1995. godine), Vijeće sigurnosti UN-a donijelo je Rezoluciju 1037 kojom je u siječnju 1996. godine uspostavljen mandat UNTAES-a. Na čelo Prijelazne uprave u Hrvatskome Podunavlju došao je američki general Jacques Paul Klein, što je ujedno značilo da je SAD iznimno zainteresiran da se mirna reintegracija u cijelosti provede.

Za Hrvatsku prihvatanje mirovnog plana i procesa mirne reintegracije nije bila laka odluka, jer je hrvatska javnost, nakon „Bljeska“ i „Oluje“ ipak očekivala i odobravalala nešto drugačiji scenarij oslobađanja Hrvatskoga Podunavlja i Vukovara kao simbola otpora srbijanskoj agresiji. No, činjenica da su upravljanje procesom mirne reintegracije na stanovit način preuzeli Amerikanci, bilo je svojevrsno jamstvo i hrvatskoj političkoj i najširoj javnosti da će se potpisani sporazumi i donesene rezolucije ipak realizirati te da će konačno ostvarenje hrvatske teritorijalne cjelovitosti proći bez novih vojnih akcija i – što je najvažnije – bez novih žrtava. Partnerski odnos Hrvatske i UN-a omogućio je da se reintegracija provede odlučno, relativno brzo i u konačnici uspješno. Doduše, nisu sve odluke generala Kleina, kao ni svi sporazumi koje je hrvatska strana potpisivala, posebno o reintegraciji školskog sustava, opravdano nailazile na razumijevanje i odobravanje hrvatskih građana, napose prognanika, ali u cjelini uzevši, misija UNTAES-a bila je učinkovita, jedna od rijetkih uspješnih koje su se odvijale pod okriljem UN-a.

Osnovne pretpostavke za uspješnu provedbu procesa mirne reintegracije uključivale su, među ostalim, sljedeća područja djelovanja: demilitarizaciju područja (razoružanje do tada prilično brojnog i dobro opremljenog srpskog korpusa), uspostavu prijelaznih policijskih snaga, početak razminiranja, postupno stvaranje ozračja o neizbježnosti i nezaustavljivosti mirne reintegracije među lokalnim Srbima, reintegraciju društvenih i gospodarskih struktura, osobito školstva, zdravstva, prometne, komunikacijske i komunalne infrastrukture, pilot-projekt povratka u naselja tzv. Srijemskog trokuta. Osobito važni za uspjeh cijele misije i osiguranje uvjeta za povratak hrvatskih prognanika bili su lokalni izbori održani 13. travnja 1997. godine. Njima je do kraja uspostavljen politički sustav jednak onome na drugim dijelovima hrvatskoga teritorija. Osim toga, Srbi su dobili mogućnost izabrati svoje legitime predstavnike u tijelima lokalne vlasti i samouprave. Službeno, proces mirne reintegracije završio je 15. siječnja 1998. godine.

Mirna reintegracija Hrvatskoga Podunavlja, unatoč poteškoćama i problemima koje je donijela, a koji se još uvijek baštine u javnom životu toga prostora, ipak predstavlja dugoročnu hrvatsku političku pobjedu. Povratak Podunavlja pod nadzor Hrvatske, pa i na miran način, poručuje da žrtve Vukovara, Bogdanovaca, Marinaca, Nuštra, Nijemaca, Čelija, Tovarnika, Iloka i tolikih drugih mjesta, nisu bile uzaludne, te da na temeljima koje su one izgradile mi danas imamo obvezu graditi sadašnjost i budućnost hrvatske države.

U povodu 10. obljetnice završetka mirne reintegracije, a u sklopu programa obilježavanja 17. obljetnice *Dana sjećanja na žrtvu Vukovara 1991. godine*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar organizirao je 13. i 14. studenoga 2008. godine 11. znanstveno-stručni skup Vukovar '91. – sedamnaest godina poslije o temi „Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: očekivanja, učinci, perspektive (1996. – 1998. – 2008.)“. Cilj skupa je bio znanstvenim činjenicama, empirijskim spoznajama, ali i iskustvenim uvidima osvrnuti se na povijesno-političke, društveno-ekonomske, demografske, vojne, sociološke, međunarodno-pravne, žrtvoslovne, duhovne i medijske aspekte (uzroke i posljedice) toga složenog i važnog procesa, procesa koji i danas, desetljeće nakon svojeg završetka, još uvijek određuje niz pitanja društvenog i političkog života na tom području. Skup je okupio tridesetak uglednih znanstvenika, ali i neposrednih sudionika procesa mirne reintegracije, predvođenih tadašnjim prijelaznim upraviteljem Jacques Paulom Kleinom.

Nakon nešto duže pripreme pred hrvatsku javnost izlazimo sa zbornikom radova s toga skupa, u kojemu je većina iznesenih priopćenja. Nažalost, neki od sudionika, unatoč višekratnim podsjećanjima, nisu držali potrebnim prirediti pisanu verziju svojih izlaganja, zbog čega nam je žao. Naime, njihova su iskustva dragocjena i bila bi vrijedan doprinos cjelovitom vrednovanju procesa mirne reintegracije. No, i tekstovi objavljeni u ovom zborniku koristan su doprinos valorizaciji složenih političkih, međunarodnih, društvenih i drugih aspekata mirne reintegracije, njezina tijeka, uspjeha ali i spoticanja. Svjesni smo da ovim zbornikom tek otvaramo put prema dubljem i sustavnijem istraživanju ove tematike te se nadamo da će biti jedan od relevantnih izvora za nova istraživanja.

Prilozi su u zborniku logički strukturirani u tri tematske cjeline: 1. *Međunarodni, politički i vojni aspekti mirne reintegracije*; 2. *Znanstveni pogled na proces mirne reintegracije*; 3. *Duhovno-kulturna, obrazovna, zdravstvena i žrtvoslovna dimenzija mirne reintegracije*. Valja napomenuti

ti da su za iznesene tvrdnje, podatke i činjenice odgovorni autori pojedinih priloga, dok su urednici učinili tek nužna stilska i tehnička ujednačavanja rukopisa.

Na kraju, želimo zahvaliti svima koji su svojim radom i trudom omogućili da ovaj zbornik krene u „život“, a na poseban način Gradu Vukovaru i Vukovarsko-srijemskoj županiji, koji su svesrdno poduprli tiskanje ovoga djela.

Urednici

U Vukovaru, 15. siječnja 2010. godine